

Zlorabe otrok – razmišljanja in priporočila sodnega izvedenca dr. Igorja Areha

Pogovor je vodila in zapisala
mag. Tamara Malešević.

Gospod Areh, ste forenzični psiholog. Kako se je začela vaša poklicna pot in kako je potekala?

Spomnim se, da sem nameraval delati diplomsko nalogo pri dr. Marku Poliču, saj je bila moja prva ideja za temo naloge pogajanje v kriznih situacijah. Svetoval mi je, naj se obrnem na policijo, in prvi kontakt s policijo je bilo vprašanje: »Ja, kako pa da vas to zanima? Saj ste psiholog!«

Kmalu sem dojel, da te vrste psihologije pri nas ni, da je to bilo v domeni policije, čeprav so to tipično psihološke teme – pogovor z nekom, ki je vznemirjen, npr. pri policijskem pogajanju. Potem sem se tukaj, na Fakulteti za varnostne vede, zaposlil kot asistent in dobil priložnost, da se učim in raziskujem. Na žalost ugotavljam, da se nas v Sloveniji še danes premalo ukvarja s tem področjem. Sam si na nekem poklicnem področju, nimaš partnerja, s katerim bi lahko naredil več, in trenutno ni nikogar, ki bi študiral na tem področju. To je nekakšna grenko-sladka omaka (*smeh*), saj si po eni strani prvi v nekem neznanem področju, po drugi strani pa je težko sam delati na področju, na katerem vidiš veliko pomembnih izzivov.

Katere države utirajo pot raziskovanju in praksi na področju forenzične psihologije? Od kod izvirajo na podatkih temelječe razvite prakse na tem področju?

V državah sredozemskega bazena je stanje približno tako kot pri nas. Zahodna Evropa pa ima to področje močnejše razvito. Nam najbližji študij s področja forenzične psihologije je v Avstriji, v Gradcu. Nekaj naših študentov se je odpravilo tudi v Veliko Britanijo, Nemčijo in celo Skandinavijo.

Svetovalni delavci, ki so zaposleni v naših vrtcih, šolah in domovih, skrbijo za populacijo otrok od predšolske dobe do 18. oz. 20. leta. Večkrat povedo, da so za njih najbolj zahtevne poklicne situacije, ko pride do suma glede različnih oblik nasilja nad otrokom. Kaj bi svetovali strokovnjakom v vrtcih in šolah, kako pristopiti otroku, za katerega sumijo, da je žrtev nasilja, zlorabe?

To so zelo zahtevne situacije, ne zavidam.

Kateri znaki zlorabe so pri otroku bolj zanesljivi, kateri pa lahko tudi zavajajoči?

Predvsem je treba biti zelo previden z izstopajočimi podatki, npr. otrokova risba moškega z erekcijo. To je samo indic, ki nam pove, da bodimo pozorni. To še ni spolna zloraba. Psihologi nismo bili tekom študija izurjeni za pogovor z otrokom, pri katerem gre za sum spolne zlorabe. Policisti so v tukaj v prednosti, ker redno urijo to veščino, imajo izkušnje. Zdaj imamo preveden mednarodni protokol za policiste, kako govoriti

z otrokom, če obstaja sum zlorabe (NICHD protokol dostopen na <http://nichdprotocol.com/the-nichd-protocol/>).

Smo postali bolj senzibilna družba do problemov spolnih zlorab otrok?

Senzibilnost za zlorabe v družbi je dobra, če ne prehaja v paranoično iskanje potrditev. Ko pa delamo v profesionalnem timu, je vedno dobro, če je nekdo od članov tima sistematično kritičen, skeptičen, nekdo pa bolj odprt za znake, ki potrjujejo zlorabo otroka. Moramo se zavedati subjektivnosti svoje presoje. Tako, če delujem kot izvedenec, razmišljam, kako me bo druga stran poskusila izpodbijati. Moramo se vprašati, zakaj je moj sklep ravno takšen in ne drugačen. Kritično mišljenje in presojanje je pomembno, saj nas opozori na veliko število bolj ali manj utemeljenih pogledov na posamezne primere sumov zlorab.

Intuicija naj služi za postavljanje domnev. Narobe je, če se zanašamo (samo) na intuicijo. Na zahodu vračajo projekcijske tehnike in risbe otrok kot neverodostojne. Podatki, ki jih svetovalni delavec posreduje policiji, morajo biti dejstva. **K preiskavi suma zlorabe strokovnjaki največ prispevamo z jasnim razločevanjem dejstev od svojih domnev, npr. v pogovoru s policistom.** Za pisno poročilo vrtca ali šole o sumu spolne zlorabe pa sploh priporočam, da se zapišejo samo dejstva in ne domneve; napisati raje manj, npr. spremembe v otrokovem vedenju. Ne poskušati interpretirati, tega nihče ne pričakuje od vas. V pogovoru vas bodo policisti mogoče vprašali o vašem videnju, interpretaciji otrokove situacije, ali pa tudi ne.

Ukvarjate se tudi s problemom spletnih zlorab otrok in mladostnikov. Kaj nam lahko svetujete s tem v zvezi?

Ni treba prevzemati vse odgovornost nase. Je tudi manj učinkovito, če jim odrasli na šoli govorite o nevarnostih na spletu. Dober način, da otroke ozaveščamo in informiramo o nevarnostih spletnih zlorab, je, da jim npr. študent ali specializirani policist prikaže resnične primere zlorab, npr. kako se lahko vdre v profil na družab-

Dr. Igor Areh je leta 2000, po študiju psihologije na Oddelku za psihologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, dobil delovno mesto asistenta za psihologijo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Leta 2008 je na Univerzi v Ljubljani obranil doktorsko disertacijo s področja verodostojnosti pričanja očitvidcev ter postal doktor znanosti s področja psihologije. Zaposlen je kot izredni profesor za psihologijo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Predava študijske predmete s področja forenzične psihologije. V praksi deluje kot sodni izvedenec s področja preiskovalne psihologije, pri čemer opravlja naloge za sodišča, policijo in odvetnike.¹

83

¹ Objavljeno na <http://arehpsihologija.edublogs.org/about/>.

nem omrežju oz. pokaže resnično izpoved dekleta, ki se je ujela v past manipulacije »manekenske agencije« s pošiljanjem svojih fotografij. Mlade spodbudimo, da o zlorabah spregovorijo, tudi če jim povemo, da so storilci na spletu zelo spretni, da jih je težko prepoznati in da bi se lahko tako ujeli mnogi drugi, morda tudi odrasli. Moramo se zavedati, da svetovnega spleta in njegovih priložnosti in pasti ne moremo zaježiti. Kar lahko storimo, je, da pojasnimo otrokom, kje so pasti. Odrasli na šoli pogosto niso dovolj prepričljivi z običajnimi opozarjanji. Priporočam, da se vrtci in šole za ozaveščanje otrok in staršev obrnete na Spletno oko in podobne organizacije.

Kaj menite glede odprtosti seznama ljudi, obsojenih zaradi pedofilije?

Ljudje s pedofilskimi nagnjeni niso nujno psihopati. To so lahko običajno funkcionalni ljudje, ki jih seksualno vznemirjajo otroci. Dilema je, ali bi bila škoda zaradi stigmatizacije osebe v primeru odpiranja seznama opravičljiva, če bi tudi en sam otrok bil ogrožen, če bi se nezaščiten nahajal v bližini te osebe. Zagovarjal bi sistem, v katerem bi se maksimalno ščitilo otroka, hkrati pa, da do podatkov imajo ekskluzivne pravice samo pooblaščen osebe z visokimi etičnimi standardi.

Vrtci in šole velikokrat pogrešajo povratno informacijo od sodstva, policije, centra za socialno delo glede preiskovalnih postopkov, ki so se začeli v njihovih institucijah?

Moralna dolžnost policista, ki je zadevo preiskoval in je z vami v vrtcu ali šoli opravil pogovor o otroku, je, da vam da informacijo o poteku preiskave. V policiji so dobro izurjeni ljudje, katere lahko sprašujemo vse, za kar menimo, da nam lahko koristi pri nadaljnjem delu z otrokom in družino. Policisti so izurjeni v komunikaciji tudi v tem, da znajo prijazno ne odgovoriti na vaše vprašanje, so pa gotovo zainteresirani, da s svetovalnimi delavci ohranijo dobro sodelovanje tudi za naprej. Predvsem pa bodo vaše spraševanje razumeli kot dokaz, da ste angažirani za dobrobit tega otroka.

Svetovalni delavci dolgo časa pomnimo situacije, ko smo pričali na sodiščih. Kako zmanjšati skrb in stres v teh primerih?

Na sodišču ni prijaznosti; argumenti moči, poskusi diskreditacije so pogosta praksa. **Mi se kot priče po uradni dolžnosti moramo čim bolj čustveno distancirati med pričanjem. Če podajamo dejstva o primeru, smo lahko na sodišču suvereni in samozavestni.** Takoj ko začnemo interpretirati, domnevati, nas bodo poskusili diskreditirati. **Sodišču odgovarjajmo samo na tisto, kar smo bili vprašani – kratko in jedrnato.**

Ko razmišljamo o morebitnem maščevanju osumljenec, je dobro vedeti, da ljudje postanejo jezni (večinoma le verbalno), če navajamo dejstva, ki niso v prid osumljencu, ali če začnemo špekulirati. Ljudje postanejo maščevalni, če jih že vnaprej vidimo kot storilce ali če je naša interpretacija krivična. **Sodišče od vas ne pričakuje ugotovitev. Dovolj je, če pričate na ravni dejstev in na nevtralen način.** Sodišče je pristojno za to, da ugotavlja.

Kaj bi svetovali vrtcem in šolam ob kriznih situacijah, večjih tragedijah ali izgubah?

Predvsem naj se soočijo z morebitnimi lastnimi občutki krivde. Ženske ste zelo empatična bitja, bolj kot moški. Tu je empatija zelo koristna. Niste se pa naučile sprejeti, da ne morete popolnoma zaščititi otroka, da smo vsi omejeni pri tem.

V policiji poznamo podporo »Peer to peer«, ki jo izvajajo kolegi, ki imajo opravljeno krajše usposabljanje za zagotavljanje podpore ob večjih stresnih poklicnih situacijah. Seznan teh policistov je vsem policistom znan, tako da se lahko čisto neformalno neposredno obrnejo nanje. Če ta oceni, da situacija presega njegova znanja in veščine podpore in pomoči, priporoči policistu, da poišče pomoč psihologa. Lahko bi bil takšen model uporaben tudi med svetovalnimi delavci v vrtcih in šolah.

Še vprašanje o zanemarjanju otrok. Gre za resničen primer, ki se je zgodil v nekem vrtcu. Kaj bi svetovali v primeru, če domnevno vinjen oče pride z avtomobilom po otroka v vrtec?

V primeru suma zanemarjanja ali izpostavljanja nevarnosti gre prijava na center za socialno delo ali policijo. V tem konkretnem primeru je bolj smiselna policija, ki lahko takoj opravi preizkus alkoholiziranosti.

Za konec vas še prosim za priporočila za vodenje pogovora z otrokom, ki nam zaupa, da je bil žrtev nasilja.

Svetovalni delavci ste lahko spontani, izrazite lahko več čustvene podpore. Kot ljudje lahko veliko storite, da otroku daste uteho, mu zagotovite občutek varnosti. On vam lahko takrat veliko zaupa. Priporočam empatičen, sprejemajoč pristop. Sam kot izvedenec ne smem ravnati tako, ker to lahko vpliva na izjave oz. vedenje otroka.

Vedno je treba imeti v mislih tudi možnost, da otrok lahko tudi manipulira. Vi ste prvi, ki dajete »prvo pomoč«. Vaša naloga je, da ga poslušate. Če otrok sam želi

večkrat znova pripovedovati o travmatičnem dogodku, mu to omogočimo, saj to lahko deluje nanj blagodejno. Sicer pa je prav, da otrok o dogodku pristojnim strokovnjakom govori čim manjkrat oz. tolikokrat, kot je to v njegovo dobrobit.

S tem, ko vas policist prosi, da zapustite prostor v času zaslišanja otroka v šoli, v primeru suma zlorabe s strani skrbnikov, ta prevzame vso odgovornost nase. Lahko tudi vztrajate, da ste prisotni, da bi zagotovili otroku varnost. Morate pa biti popolnoma neslišni in zunaj otrokovega vidnega polja, da ne bi vplivali na njegov odziv tekom zaslišanja.

Hvala za ta zanimivi pogovor. ■

IZ ZALOŽBE ZAVODA RS ZA ŠOLSTVO

19,60 €

Priročnik vsebuje igre, pesmi in izštevanko, s katerimi krepimo govorni in celostni razvoj otrok v predšolskem obdobju in obdobju opismenjevanja v šoli.

Gradivo je sestavljeno iz **priročnika in listov, zbranih v skupni mapi.**

V priročniku so zapisana navodila, pojasnila in možne izpeljave za izvedbo iger. Na posameznem listu je pesem ali izštevanka z ilustracijo, ki je namenjena otroku.

Priročnika bodo veseli tako strokovnjaki kot tudi starši.